

İSLAM VE MEDENİYET SERİSİ: 4

AHLÂK

I. Cilt
(Temel İslam Bilimleri)

Editörler:

Prof. Dr. Veysel ÖZDEMİR
Dr. Öğr. Üyesi Rahime ÇELİK
Dr. Öğr. Üyesi Zuhâl DAĞ
Arş. Gör. Abdullah ÇAĞATAY
Arş. Gör. Ahmet YILMAZ

Ahlâk

I. Cilt

Temel İslam Bilimleri
İslam ve Medeniyet Serisi: 4

Editörler:

Prof. Dr. Veysel ÖZDEMİR
Dr. Öğr. Üyesi Rahime ÇELİK
Dr. Öğr. Üyesi Zuhâl DAĞ
Arş. Gör. Abdullah ÇAĞATAY
Arş. Gör. Ahmet YILMAZ

Genel Yayın Yönetmeni:
Mustafa ÇALIŞKAN

Bu kitapta yer alan bölümlerin ilmî ve fikrî muhtevası ile dil bakımından sorumluluğu yazarlarına aittir. Bütün yayın hakları saklıdır. Bilimsel araştırma ve tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında hiçbir yolla çoğaltılamaz.

KİTAP DÜNYASI YAYINLARI
Yayın No: 782

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayıncı Sertifika No: 51889

TAKIM ISBN: 978-625-5980-92-2

I. CİLT ISBN: 978-625-5980-93-9

Kapak Tasarım: DiZGi **MIZANPAJ**.COM

Baskı Öncesi Hazırlık: **Mehmet ATEŞ** - meh_ates@hotmail.com

Baskı, Cilt:

Fotokopi 99

Fevzi Çakmak Mh. 10742 Sk. No: 13/1

Karatay/KONYA

Sertifika No: 76711

Aralık 2024 / İstanbul

Kitap Dünyası Yayınları

Alayköşkü Cad. Küçük Sk. Civan Han No. 6/D:4

Cağaloğlu – İSTANBUL

Tel: 0212 514 93 05

www.kitapdunyasi.com.tr

bilgikitapdunyasi@gmail.com

NEBEVİ SÜNNETE GÖRE SAVAŞTA UYULMASI GEREKEN TEMEL AHLAKİ İLKELER

Doç. Dr. Ahmet ÖZDEMİR

Şırnak Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Elazığ/Türkiye
ozdemirahmet73@gmail.com, ORCID ID: 0000-0001-7281-0916

Giriş

Gerek tarih boyunca ve gerek özellikle şahit olduğumuz son asırlarda Balkanlar, Orta Asya, Afrika, Uzak Doğu ve Ortadoğu gibi dünyanın birçok farklı bölgesinde trajik savaflara sahne olmuş ve olmaya devam etmektedir. Yaşanan savaflarda güçlü olanlar, zayıf olanlara karşı hiçbir insani, dini ve ahlaki kural gözetmeden tüm güçlerini kullanmaktadır. Söz konusu savaflarda özellikle son asırlarda kimyasal silahlar gibi yıkıcı sonuçları olan birçok farklı silah türü de kullanılmakta, çocuk, kadın ve yaşlı gözetilmeden mazlum olan insanlar hunharca katledilmekte ve hatta hiçbir dini ve ahlaki değer gözetilmeden farklı dinlere mensup insanların mabetleri dahi yok edilmektedir. Dünya klasiklerin önemli simalarından Tolstoy, Avrupa ve Rus güçleri arasında meydana gelen savaflarla ilgili şunları ifade etmiştir: “Avrupa kuvvetleri, Rusya topraklarına girmesiyle savaş başlamış oldu. İnsanın aklına ve fitratına muhalif her türlü kötülük işlendi. Binlerce insan, birbirine karşı deşim yerinde ise dünyanın tüm mahkemelerinin yıllarca uğraşmalar dahi kayıt altına alamayacakları ölçüde sayısız suç işlediler. İnsanlar birbirini aldattı ve birbirlerine ihanet etti. Hırsızlık, sahtekârlık, yağma, kundakçılık suçları işlendi. Cinayetler işledi ve bunları yapan kişilere suç işlemiş gözüyle bakılmadı. 1789 yılıyla başlayan savaşın akabinde yirmi yıl boyunca çok sayıda tarla sürülmedi, evler yandı, ticaret yön değıştirdi, milyonlarca insan yoksullaştı veya göç etti....”¹ Tolstoy’un savaş hakkındaki bu can alıcı tespitleri, savaş gerçeğini bütün çıplaklığıyla tasvir etmekte-

¹ Lev Tolstoy, *Savaş ve Barış*, çev. Zeki Baştımar ve Nazım Hikmet Ran (b.y.: Can Yayınları, ts.), 3251.

dir. Dünyada yaşanan bazı savaşların doğrudan veya dolaylı olarak neden olduğu ölümler ve yıkıcı sonuçları tablo halinde göstermek gerekirse:

Tarih Aralığı	Savaşın İsmi	Sebepl Olduğu Ölüm Sayısı ²
1914-1918	I. Dünya Savaşı	16 Milyon- 40 Milyon arası
1939-1945	II. Dünya Savaşı	56 Milyon-85 Milyon arası
1950-1953	Kuzey- Güney Kore Savaşı	1,5 milyon-4,5 Milyon arası
1954-1962	Cezayir- Fransa	400 bin- 1,5 Milyon arası
1979-1989	Sovyet- Afgan Savaşı	600 bin- 2 milyon
1980-1988	Irak- İran Savaşları	289 bin- 1,1 milyon arası
1991-1995	Bosna- Sırp Savaşı	97 bin- 104 bin arası
1986- devam	Somali İç Savaşlar	300 bin- 500 bin

Japonya'nın Hiroşima şehrine 1945 yılında atom bombası atıldı ve bombalamanın ilk dokuz (9) saniyede yaklaşık 70.000 kişi ölmüştür. İkinci bomba Nagazaki şehrine atılmış ve anında 35.000 insanı öldürülmüştür. Hiroşima'ya atılan bombalar, patlatıldıktan sonra etrafa yaklaşık 3980 °C varan sıcaklık yaymış ve doğada olan her canlıyı yok etmiştir. ABD ordusu, 1975 Vietnam savaşında düşmanın etkisini yok etmek için ormanları ve bitki örtüsünü yok eden 20 milyon galondan fazla herbisit kimyasal madde kullanmıştır.³ Batı Almanya hükümeti tarafından kurulan bir komisyon, Rusya ile olan savaşta yaklaşık 3 milyon Alman askerinin SSCB tarafından esir alındığını ve 1 milyondan fazla kişinin esaret altında öldüğünü tespit etmiştir.⁴

2011 tarihinden bu yana, Suriye'de meydana gelen çatışmalar nedeniyle 4 milyonun üzerinde sivil insan göç etmiştir.⁵ Yine 2023 tarihinden beri Filistin Gazze'de meydana gelen savaşta şehirler harabeye dönerken, saldırı-

² <https://tr.wikipedia.org>. (wikipedia), "Vikipedi Özgür Ansiklopedi" (27 Temmuz 2024).

³ wikipedia, "Vikipedi Özgür Ansiklopedi".

⁴ wikipedia, "Vikipedi Özgür Ansiklopedi".

⁵ wikipedia, "Vikipedi Özgür Ansiklopedi".

larda yaklaşık 30 bin Filistinli öldürülmüş ve 70 bin civarı insan yaralanmıştır. Öldürülenlerin yaklaşık olarak 12 bini çocuklar, 8 bini de kadınlardan oluşmaktadır. Ayrıca 2 milyon civarı milyon Filistinli halk da göç etmek zorunda kalmıştır.⁶ Görüldüğü gibi verilen örneklerden de anlaşıldığı üzere özellikle son asırlarda yaşanan savaşlarda çok yıkıcı sonuçlar doğurmaktadır. Savaşlar, sadece muharip güçler arasında gerçekleşmemektedir. Savaşların gerisinde kalan kadın, çocuk, yaşlı ve hatta doğal tabiat üzerinde dahi yıkıcı etkiler bırakmaktadır.

Hz. Peygamber'in sünneti ve hadisleri sadece inançla ilgili prensipler değil, aynı zamanda muamelat, ahlak, sosyal hayat, yönetim, savaş, barış, ekonomi, ticaret, giyim-kuşam, adap, vs. hatta bir Müslümanın günlük hayatındaki kişisel temizliği ilgilendiren hususları dahi vazetmiştir. Kur'an'ın temel ilkeleri ve Hz. Peygamber'in sünnet ve hadislerine bakıldığında ortaya çıkan hadiselerin savaş ile değil, barış ile halledildiği ve İslam dinin barışı, esas aldığı görülmektedir. Yüce Allah, şu ayetler ile İslamiyet'in her şeyden önce sulh ve barışa öncelik verdiğini beyan etmektedir:

“Ey İnananlar! Hep birden barışa girin, şeytana ayak uydurmayın, o sizin apaçık düşmanınızdır...”⁷ “...Eğer sizden uzak durur, sizinle savaşmaz, size barış teklif ederlerse Allah onlara dokunmanıza izin vermez.”⁸ “Eğer onlar barışa yanaşırlarsa, sen de yanaş ve Allah'a güven. O, şüphesiz işitir ve bilir.”⁹ “Allah, din uğrunda sizinle savaşmayan, sizi yurdunuzdan çıkarmayan kimselere iyilik yapmanızı ve onlara karşı adil davranmanızı yasak kılmaz...”¹⁰

İslâm'ın savaş ile varmak istediği amaç toprak elde etmek, insanları esir etmek, ganimet elde etmek ve kan dökmek değildir. Hedef, öncelikle Allah'a inanmak isteyenlerin önlerinde duran engelleri kaldırmak ve düşman dahi olsa zulme uğrayanı korumak ve insanların adilane yaşayabilecekleri ortamı sağlamaktır.¹¹ Mekke döneminde Müslümanlar, zulme uğramalarına rağmen İslam'ın öncelikli gayesi savaş olmadığı için kendilerine savaş izni

⁶ [https://www.aa.com.tr/tr \(AA\), "Anadolu Ajansı" \(27 Temmuz 2024\).](https://www.aa.com.tr/tr (AA),)

⁷ Bakara, 2/208.

⁸ Nisâ, 4/90.

⁹ Enfâl, 8/61.

¹⁰ Mümtehine, 60/8.

¹¹ Mahmud Şit Hattâb, *er-Resûlu'l-kâid* (Bağdat: Mektebetu'l-Hayat, 1960), 19; Muhammed Said Ramazan el-Butî, *Fıkhü's-sireti'n-nebeviyye* (Dımaşk: Daru'l-Fikr, 1991), 185.

verilmemiştir. Medine'ye göç edildikten sonra Allah, Müslümanlara düşmanlarıyla haddi ve sınırı aşmadan belli ilkeler çerçevesinde savaşma hususunda izin vermiştir.¹²

Hız. Peygamber, Müslümanlara savaş esnasında düşmana karşı haddi aşmamayı, kadınlara, çocuklara, yaşlılara, hayvanlara, çevre ve hatta ağaçlara dahi zarar vermemeyi öğütlemiştir. Yine esirlere insani bir şekilde iyi muamele etmeyi ve mabetlerinde ibadet eden farklı dinlere mensup kişilere zarar vermemeyi tembihlemiştir. Zira Kur'an'da Hız. Peygamber'in tüm aleme rahmet olarak gönderildiği ve yüce bir ahlak üzere olduğu belirtilmiştir.¹³ Bizzat o da bu bağlamda "Ben, ancak güzel ahlaki tamamlamak için gönderildim"¹⁴ diyerek gönderiliş gayesini ifade etmiştir. Hız. Peygamber'in gönderiliş amacı, bilasebep insanlarla savaşmak değildir. Amacı insanlığı şirk bataklığı ve karanlığından İslam'ın aydınlığına, İslâm'ın engin adaletine ve onları barış ortamına kavuşturmaktır.¹⁵

Bu çalışmada Hız. Peygamber'in sünnet ve hadislerinden hareketle savaşlarda ne tür ahlaki ve insani ilkelere dikkat edilmesi gerektiği tespit edilecektir. Başta hadis ve siret kaynakları taranarak Hız. Peygamber'in kendi döneminde yaptığı savaşlarda; muharip düşmanlara, savaş esirlerine, kadınlara, çocuklara, yaşlılara ve hatta savaş esnasında çevre ve hayvanlara karşı sergilediği tutum ve Müslümanlara yaptığı tavsiyeler tespit edilecektir. Böylece İslam dinin cihan şümul savaş ahlaki tespit edilecek ve söz konusu ahlakın günümüz medeni toplumlar için nedenli insani ve evrensel ilkeler olduğu vurgulanmış olunacaktır.

1. Hız. Peygamber'in Katıldığı Savaşların Gerekçeleri

Günümüz dünyasında yaşanan savaşların birçok nedeni olduğu muhakkaktır. Ancak özellikle bir bölgenin sahip olduğu altın, petrol ve gaz gibi zengin yeraltı kaynakları, başka ülkelerin söz konusu bölgeyi işgal etmesine ne-

¹² Bakara, 2/190: "Size karşı savaş açanlara siz de Allah yolunda savaş açın. Sakın aşırı gitmeyin, çünkü Allah aşırı gidenleri sevmez."

¹³ Enbiyâ, 21/107; Kalem, 68/4.

¹⁴ el-Medenî Mâlik b. Enes, *Muvatta*, nşr. Muhammed Fuad Abdalbaki (Beyrut: Dâru İhyâi't-Turâsi'l-Arabî, 1985), "Husnu'l-huluk", 8.

¹⁵ Hattâb, *er-Resûlu'l-kâid*, 19 ve dv; İhsan Arslan, "Hız. Peygamber'in Savaşlardaki Tavrı", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 8/39 (2015), ; Mustafa Soycan, "Hız. Peygamber'in Savaşlarının Ahlaki Boyutu", *İhya Uluslararası İslam Araştırmaları Dergisi* 8/1 (2022),

den olmaktadır. Bununla beraber ırksal ve dini gerekçeler de savaflara neden olan etkenlerdir. Maalesef günümüzde söz konusu gerekçeler öne sürülerek birçok ülke işgal edilmekte, insanlar katledilmekte, şehirler yok edilmekte, insanlar kitleler halinde göçe zorlanmakta ve kullanılan tahrip gücü yüksek silahlardan dolayı doğal tabiat dahi büyük zararlar görmektedir. İslam'a göre savafla neden olan gerekçeler nelerdir. İslam ne zaman savaflmayı meşru görmektedir. Ekonomik gerekçeler, ırk veya dini gerekçeler savaflafl nedeni olabilir mi. Söz konusu soruların cevabını bulmak için Hz. Peygamber'in bizzat katıldığı savafların gerekçelerine bakmak faydalı olacaktır.

1.1. Müşriklerle Yapılan Savafların Sebepleri

İslam dini, bir barıfl dinidir ve insanları kendi inançlarında özgür bırakmıştır. Mecbur kalınmadıkça savaflafla müsaade etmemiştir. Hz. Peygamber *"Ey Müslümanlar! Düşmanla karşılaflmayı dilemeyiniz. Allah'tan âfiyet dileyiniz. Ancak eğer düşmanla karşılaşırsanız da sabrediniz."*¹⁶ hadisi ile barıflı esas aldığı, hatta savafl şartları oluşmasına rağmen savaflı son çare olarak gördüğünü belirtmiştir. Hz. Peygamber'in bu tutumu, siyasi ve askeri şartların değıflmesine bağıfl kalmaksızın hayat boyu devam ettirmiştir. Hz. Peygamber'in Müşriklerle yaptığı savafların gerekçelerini, detaya girmeden şu şekilde açıklanabilir:

1. *Bedir Savaflı* (624): Müslümanların Medine'ye göç ettikten sonra da Mekkeli Müşrikler onları rahat bırakmamıştır. Müslümanlara karşı düşmanca tutum sergilemeye devam etmişlerdir. Bedir Savaflı, bu gerilimin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Savafl ihtimali ortaya çıkınca Hz. Muhammed, Mekke müşrikleriyle anlaşma zemini aramış ancak onlar Hz. Peygamber'in barıfl teklifini reddetmişlerdir. Hz. Peygamber savafl öncesinde onlara şunları söylemiştir. *"Geri dönünüz! Benim için başkasıyla savaflmak, sizinle savaflmaktan daha sevimlidir..."* Ebû Cehil ise *"Yemin olsun ki onları yenme fırsatı bulmuşken geri dönmeyeceğiz"*¹⁷ diyerek Hz. Peygamber'in barıfl çağrısını reddetmiş ve savaflı tercih etmiştir.

¹⁶ Muhammed b. İsmail el-Buhârî, *el-Câmiu's-Sahîh*, nşr. Mustafa Dîb el-Buğâ (Beyrut: Daru İbni Kesir, 1987), "et-Temenni", 8, (No: 7237); Ebu'l-Hasan el-Kuşeyrî en-Nisâbü'rî Müslim, *Sahîh*, nşr. Muhammed Fuad Abdalbaki (Beyrut: Dâru İhyâi Turâsî'l-Arabi, ts.), "Cihad", 20.

¹⁷ Muhammed b. Amr el-Medeni Ebu Abdullah el-Vâkidî, *el-Meğâzî* (Beyrut: Daru'l-A'lemî, 1989), 1/61.

2. *Uhud Savaşı (625)*: Savaşa nedeni Mekkeli Müşriklerinin Bedir savaşının intikamını almak istemeleridir.¹⁸ Mekkeli müşriklerinin bu savaş için mal ve mülklerini nasıl seferber ettiklerini şu ayette belirtilmiştir: *Doğrusu inkâr edenler mallarını Allah'ın yolundan insanları alıkoymak için sarfederler ve daha da sarf edeceklerdir...*¹⁹
3. *Hendek Savaşı (627)*: Müşrik Araplar ve Yahudiler iş birliği yaparak Müslümanları yok etmek istemişler ve bu durum savaşa neden olmuştur.²⁰ Hatta Yahudiler, iş birliği yaptıkları müşrik Arapların gönüllerini hoş etmek için "Onların (Müşriklerin) dininin İslam'dan daha doğru olduğunu dahi söylemişlerdir."²¹ Bu durum şu ayette açıkça belirtilmiştir: *"Kendilerine kitap verilmiş olanların, puta ve şeytana kanıp, inkar edenlere: "Bunlar, inananlardan daha doğru yoldadırlar" dediklerini görmedin mi.?"*²²
4. *Benî Mustalik Gazvesi (627)*: Hz. Peygamber bu sefere çıkmasının ana nedeni, Benî Mustalik kabilesi lideri olan Hâris b. Ebû Dırâr'ın bölgedeki diğer gruplarla iş birliği yapması ve Müslümanlara saldırarak istemesidir.²³
5. *Mekke'nin Fethi (630)*: Mekkeli müşrikler, müttelikleri olan Benî Bekir kabilesinin Huzâa kabilesine karşı şiddetli saldırganlıklarını desteklemiş ve Hudeybiye Antlaşması'nı ihlal etmişlerdir. Hz. Peygamber ahde vefa gereği mütteliklerine (Benî Huzâa) yapılan zulmü bertaraf etmek için Mekke üzerine yürümüştür.²⁴
6. *Huneyn Savaşı (630)*: Hevâzin kabilesi ile Kureyş arasında eskiye dayanan hatta Câhiliye döneminden beri süre gelen bir düşmanlık vardı. Söz konusu kin ve nefret, Kureyş'e mensup olması nedeniyle Hz. Peygamber'e ve getirdiği dine yani İslâmiyet'e de yönelmiştir.

¹⁸ Ebu Muhammed Abdülmelik b. Hişam b. Eyub el-Himyeri İbn Hişam, *es-Siretu'n-Nebeviyye li İbn Hişam* (Mısır: Matbaatu Mustafa el-Bâbî el-Halebî, 1955), 2/60 ve dv.

¹⁹ Enfâl, 8/36. Ayrıca bk: Komisyon, *Kur'ân Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2023), 2/689.

²⁰ İbn Hişam, *es-Siretu'n-Nebeviyye*, 2/215.

²¹ İbn Hişam, *es-Siretu'n-Nebeviyye*, 2/214-15.

²² Nisâ, 4/51.

²³ İbn Hişam, *es-Siretu'n-Nebeviyye*, 2/290; Buhârî, "Meğazi", 34; Müslim, "Cihad", 1.

²⁴ İbn Hişam, *es-Siretu'n-Nebeviyye*, 2/390 ve dv; Ebû Abdillâh Muhammed el-Haşimî el-Basrî el-Bağdadî İbn Sa'd, *et-Tabakâtu'l-kubrâ* (Beyrut: Dâr Sâdir, 1968), 2/134.

Hız. Peygamber, on iki bin kişilik ordusuyla Huneyn'de düşmanla karşılaşmış. Ordu başlangıçta mağlup duruma düşmek üzereyken Hız. Peygamber'in olağanüstü cesareti sayesinde galip gelmiştir.²⁵

Görüldüğü üzere Hız. Peygamber'in müşriklerle yaptığı altı savaşın hiçbirisine kendisi neden olmamıştır. Savaşların tamamında müşrikler, İslam dinini, Hız. Peygamber'i veya Müslümanları yok etmeyi hedeflemişlerdir. Dolayısıyla Müslümanlar bu savaşları kendilerini müdafaa etmek veya varlıklarını korumak amacıyla yapmışlardır.

1.2. Yahudilerle Yapılan Savaşların Nedenleri

Hız. Peygamber, Medine'ye hicret edince şehirdeki Yahudilerle iyi ilişkiler kurmaya çalışmıştır. Ancak Yahudilerin Hız. Peygamber ve Müslümanlara karşı tutumları, genellikle olumsuz olmuştur. Benî Kaynuka Yahudileri, Bedir Savaşından sonra Medine Sözleşmesi'ne aykırı davranmış ve Müslümanları tehdit etmişlerdir. Bunun neticesinde Hız. Peygamber tarafından Medine'den çıkarılmalarına karar verilmiştir.²⁶ Benî Nadîr kabilesi ise Hız. Peygamber'e suikast girişiminde bulunmuş ve dolayısıyla Medine'den sürgün edilmişlerdir.²⁷ Benî Kurayza Yahudileri ise Medine savunmasında Müslümanlara ihanet etmişlerdir. Mekke müşrikleri, Müslümanları ortadan kaldırmak için Medine'yi kuşatınca (Hendek Savaşı) Benî Kurayza, Müslümanlara ihanet edip müşriklerle iş birliği yapmışlardır. Bunun üzerine Hız. Peygamber, Benî Kureyza Yahudi kabilesini kuşatma altına almış ve neticede Yahudiler teslim olmuşlardır.²⁸

Medine'den sürgün edilen Benî Nadîr Yahudileri Hayber'e yerleşmiş ve burayı bir üs olarak kullanarak Müslümanlara karşı saldırılarda bulunmuşlardır. Hendek Savaşı söz konusu saldırılar neticesinde oluşmuştur. Hız. Peygamber, Hayber'deki Yahudilerin önce tamamının canını bağışlamış ve daha sonra onların Hayber'deki topraklarında yaşamalarına da izin vermiştir.²⁹

Anlaşıldığı kadarıyla Hız. Peygamber, özellikle Medine'de Yahudilerle barış içerisinde yaşamak istemiş ve onları kendi inançlarında özgür bırak-

²⁵ İbn Hişâm, *es-Siretu'n-Nebeviyye*, 2/437; el-Vâkidî, *el-Meğâzî*, 3/885 ve dv; Müslim, "Cihad", 79-80.

²⁶ İbn Hişâm, *es-Siretu'n-Nebeviyye*, 2/47; Müslim, "Cihad", 62.

²⁷ İbn Hişâm, *es-Siretu'n-Nebeviyye*, 1/514, 2/191; Buhârî, "Meğâzi", 14.

²⁸ İbn Hişâm, *es-Siretu'n-Nebeviyye*, 2/234 ve dv; Müslim, "Cihad", 65; Buhârî, "Cihad", 18, (No: 2813).

²⁹ Buhârî, "Meğâzi", 16, "İcare", 22; İbn Hişâm, *es-Siretu'n-Nebeviyye*, 2/191, 337.

muştır. Ancak Yahudiler Medine’de beraber yaşadıkları Müslümanlara iha-net etmiş ve düşman olan müşriklerle iş birliği içerisinde olmuşlardır.

1.3. Hristiyanlarla Yapılan Savaşların Nedenleri

1. *Mûte Savaşı* (629): Hz. Peygamber’in elçisinin hukuka aykırı bir şekilde şehit edilmesi savaşın ana nedenidir. Müslümanlar Hristiyanlarla ilk defa bu savaşta karşılaşmışlardır. İslam ordusu, sayı olarak üç bin kişiden oluşuyordu. Düşmanın sayısı ise yüz bin kişiden oluşmaktaydı. Müslümanlar büyük bir orduyla savaşmış ve büyük bir mücadele vererek geri çekilmiştir.³⁰
2. *Tebük Savaşı* (630): Bizans devletinin Hristiyan Araplar ile birlikte Medine’ye saldırmak için harekete geçtiği şeklindeki haber, Medine’ye ulaşmış ve bunun üzerine Hz. Peygamber, otuz bin kişiden oluşan bir orduyla Tebük seferine çıkmıştır. İslam ordusu, Tebük’e kadar ilerlemiş (Medine’den 778 km uzaklıkta) ve burada yirmi gün kalmıştır. Herhangi bir çatışma olmadan geri dönmüştür.³¹

Hz. Peygamber’in kendi döneminde Müşrik, Yahudi ve Hristiyanlarla yaptığı savaşların gerekçelerine baktığımızda tamamen düşman tarafından sulh ve barışın ihlal edildiği, Müslümanların varlığının ortadan kaldırılmak istendiği ya da önceden yapılan sözleşmelere muhalif hareket edilerek Müslümanlara tuzaklar kurulduğu anlaşılmaktadır. Sırf ganimet elde etmek, ırk üstünlüğünü dayatmak, zorla bir inancı dayatmak gibi gerekçelerin İslam savaş ahlakında yer almadığını söylemek gerekir. Yine Hz. Peygamber’in İslam ahlaki icabı düşmanı tamamen yok etmeyi düşünmediğini, savaşta hedefin meşruiyetine dikkat ettiğini, hukuki çerçeveyi aşmadığı ve aşanları da uyardığını görmekteyiz. Mekke fethinde Hz. Peygamber ordusunun sancağını taşıyan Sa’d b. Ubâde’nin Mekke’ye girerken gösterdiği tavır, bu-

³⁰ el-Vâkidî, *el-Meğâzî*, 2/755; İbn Sa’d, *et-Tabakâtu’l-kubrâ*, 2/128; İbn Hişâm, *es-Siretu’n-Nebeviyye*, 2/373; Buhârî, "Meğazi", 44.

³¹ el-Vâkidî, *el-Meğâzî*, 3/990; Müslim, "Tevbe", 35; Buhârî, "Meğazi", 79. Ayrıca İslam’da savaşın nedenleri ve İslam’ın yayılmasında savaş faktörü hakkındaki tartışmalar için bk. Ahmet Özdemir, *İslam Devletler Hukukunda Uluslararası Kamu Düzeninin Savaş Yolu İle Sağlanması* (Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2008); Ahmet Akıncı, *İslam Hukukuna Göre Savaşta Uyulacak Kurallar* (Bursa: Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2007), ; Recep Çiğdem, "Savaş Hukuku ve Ahlakı (İnsancıl Hukuk)", *Uluslararası Yanlış Algular ve Doğru İslâm Sempozyumu Tebliğleri*, ed. Kasım Şulul ve dğr. (Şanlıurfa: Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, 2016),

nun güzel bir örneğidir. Sa'd b. Ubâde Mekkeli düşmanlarına karşı o gün duygularını; *"Bugün çetin bir savaş olacaktır. Yasaklar helal olacak ve Allah, Kureyş'i zelil edecektir"* şeklinde ifade etmiştir. Sa'd b. Ubade'nin sözleri, Hz. Peygamber'e ulaşınca bayrağın kendisinden alınması ve şehre girerken bayrağın Ali b. Ebi Talib'in elinde olmasını emretmiştir.³² Hz. Peygamber fetih gününde; *"Bugün bağışlama günüdür. Bugün Allah Kureyş'i aziz kılmıştır"*³³ diyerek hiçbir fethin, intikam almayı meşru kılmadığını göstermiştir. Ebû Süfyân, Hz. Peygamber'in Mekke fethindeki bu merhametli davranışı neticesinde Müslüman olmuş ve daha sonra Hz. Peygamber şöyle demiştir: *"Ebû Süfyân'ın evine sığınanlar, kendi evinin kapısını kilitleyenler ve Kâbe'ye sığınan kişiler güven içeresindedir."*³⁴

2. Savaşa Katılmayan veya katılmak İstemeyenlere Karşı Tavrı

Hicretten sonra Medine'de cihat emri gelince Hz. Peygamber, hiç kimseyi iman etmeye zorlamadığı gibi Müslümanları savaşa veya cihada katılmaya da zorlamamıştır. Sadece müminleri Allah yolunda savaş yapmaya teşvik etmiştir. Cihadın özellikle manevi kazançlarından söz etmiş ve mazeretsiz olarak cihada katılmayanlara karşı sadece manevi müeyyideler uygulamıştır.

Hz. Peygamber, Bedir savaşında Kureyş ticaret kervanının takibi için ashabına çağrıda bulunmuş, ancak bazı Müslümanlar, sefere çıkmakta isteksiz davranmışlardır. Savaşa sadece gönüllü olanlar katılmıştır: *"Nitekim müminlerden bir kısmı isteksiz oldukları halde Rabbin seni, doğru bir kararla evinden savaşa çıkarmıştı"*³⁵ ayeti bu hususa işaret etmiştir. Hz. Peygamber, Bedir Savaşı'ndan geri kalanlara cezai bir müeyyide uygulamamıştır.³⁶

Müslümanlar, Uhud savaşına giderken Abdullah b. Übey, beraberindeki üç yüz münafıkla beraber geri dönmüştür. Hz. Peygamber savaşmaktan vazgeçen münafıklar hakkında herhangi maddi bir müeyyideye başvurmadan şunları söylemiştir: *"Medine pak ve temiz bir yerdir. O, ateşin gümüşün posasını attığı gibi murdar olanı dışarı atar."*³⁷

³² İbn Hişâm, *es-Siretu'n-Nebeviyye*, 2/406-7; el-Vâkidî, *el-Meğâzî*, 2/821; Buhârî, "Meğazi", 50, (No: 4280).

³³ el-Vâkidî, *el-Meğâzî*, 2/822.

³⁴ el-Vâkidî, *el-Meğâzî*, 2/823; Müslim, "Cihad", 86.

³⁵ Enfâl, 8/5.

³⁶ Nisâ, 4/95; Buhârî, "Meğazi", 3.

³⁷ Buhârî, "Meğazi", 17, (No: 4050).

Tebük savaş, Medine gibi bir coğrafyada aşırı sıcakların hüküm sürdüğü ve ziraat ürünlerinin olgunlaştığı bir mevsimde olduğundan bazı Müslümanlar savaşa katılmak istememiştir. Bununla beraber münafıklar da söz konusu benzer gerekçeler ileri sürerek sefere çıkmamak için Hz. Peygamber'den izin istemişlerdir.³⁸ Ayette bu sefere mazeretsiz olarak katılmayan kişilerin helak oldukları açıklanmıştır: *"Onlardan ölen kimsenin namazını sakın kılma, mezarı başında da durma! Çünkü onlar Allah'ı ve peygamberini inkâr ettiler, fasık olarak öldüler."*³⁹ Böylece savaşa katılmayan kişiler, manen ağır bir şekilde cezalandırılmışlardır. Ayrıca Hz. Peygamber, mazeret bildirmeden sefere katılmayan ve bu durumu samimi olarak itiraf eden Müslümanlardan Ka'b b. Mâlik, Mürâre b. Rebî ve Hilâl b. Ümeyye'ye de sadece manevi müeyyide uygulamıştır.⁴⁰

3. Savaş Esirlerine Yapılan Muamele

İslâm'dan evvel cahiliye döneminde savaş esirlerinin durumu hakkında belli bir uygulama yoktu. Esirlerin öldürülmesi, özellikle kadın ve çocukların köle haline getirilmesi, karşılığında fidye istenmesi uygulanan yöntemlerdendir.⁴¹

Bedir savaşında müşriklerden esir alınan yetmiş kişiye yapılacak muameleyi karara bağlamak için Hz. Peygamber, sahabe-i kiram ile istişarede bulunmuştur. Hz. Ebûbekir, esirlerin bağışlanması veya fidye karşılığında onların serbest bırakılmasını, Hz. Ömer esirlerin öldürülmesini, Abdullah b. Revâha ise esirlerin yakılarak öldürülmesini teklifte bulunmuştur. Hz. Peygamber herkesi dinledikten sonra *"Şüpheli yok ki Allah, bazı insanların kalbini kaymaktan daha yumuşak hale getirir ve bazı insanların kalbini de taştan daha katı hale getirir"* diyerek Ebûbekir'in görüşünü tercih etmiştir.⁴²

Hz. Peygamber esirleri, kendi askerleri arasında taksim etmiş ve onlara *"Esirlere iyi davranınız"* diyerek tavsiyede bulunmuştur.⁴³ Hz. Peygamber'in

³⁸ Tevbe, 9/38-42.

³⁹ Tevbe, 9/84.

⁴⁰ Tevbe, 9/117, Müslim, "Tevbe", 35; Buhârî, "Meğazi", 81.

⁴¹ Muhammed Hamidullah, *Hz. Peygamberin Savaşları ve Savaş Meydanları*, çev. Salih Tuğ (İstanbul: Yağmur Yayınevi, 1981), 89.

⁴² Ahmed b. Muhammed İbn Hanbel, *Müsned* (Beyrut: Müessesetu'r-Risâle, 2001), 6/139; Ebu'l-Fidâ' İmâdüddîn İsmâil b. Şihâbiddîn İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye* (yy.: Dâru İhyâi't-Turâsi'l-Arabiyye, 1988), 3/362.

⁴³ İbn Hişâm, *es-Siretu'n-Nebeviyye*, 1/645; Süleyman b. Ahmed Taberânî, *el-Mu'cemu'l-kebir* (Kahire: Mektebetu İbn Teymiyye, 1983), 22/393.

bu emri sahabe tarafından en güzel şekilde karşılık bulmuş ve esirlerden elbisesi olmayanlara elbise, yemeği olmayana da iâşe temin edilmiştir. Hatta bazı Müslümanlar, esirlere yiyeceklerini verip kendileri sade hurma ile yetinmişlerdir.⁴⁴ Bedir'de esir edilen Ebû Aziz, başından geçen bir olayı şöyle anlatmaktadır: *"Bedir savaşı esirleri, Medine'ye getirildikleri vakit ben de onların içerisindeydim ve Ensar'dan bir aileye verildim. Resulullah, biz esirler hakkında tavsiyelerde bulunduğu için onlar sabah ve akşam yemeklerinde ekmeği bana tahsis ederler, hurmayı da kendileri yerlerdi. Onlardan birinin eline bir ekmeğin parçası geçse onu bana verir, ben de utancımın dolayısıyla ekmeği bana veren kimseye iade ederdim. Fakat o, ekmeğe dokunmadan onu yine bana geri verirdi."*⁴⁵

Hiz. Peygamber esir olan Hâkem b. Keysân'a İslâm'a girmesini tavsiye etmiş fakat o, bunu kabul etmemiştir. Resulullah belirli aralıklarla teklifini o kadar tekrarlamış ki Hiz. Ömer dayanamayarak; *"Ya Resulallah! Niçin bununla ilgilenip duruyorsun? Vallahi bu adam katiiyen Müslüman olmaz. Bırak da şunun boynunu vurup, canını cehenneme yollayayım"* demiştir. Ancak İslâm Peygamber'i Hâkem'i İslâm'a davet etmeyi sürdürmüş, neticede Hâkem, ihlaslı bir Müslüman olmuş ve Bi'ri Maûne'de şehit olma mertebesine ulaşmıştır.⁴⁶ Hadis ve siyer kaynaklarından nakledilen bilgilere göre Hiz. Peygamber'in esirlere karşı tutumunu maddeler halinde şu şekilde belirtebiliriz:

1. Zengin olan esirler, fidye mukabili serbest bırakılmıştır.⁴⁷
2. Esirlerin bir kısmı, Müslüman esirlere karşılık serbest bırakılmıştır.⁴⁸
3. Esirlerden bazıları, okuma yazma karşılığında serbest bırakılmıştır: Fidye verecek imkânı olmayanlar, Müslüman çocuklarına okuma-yazma öğretme karşılığında serbest bırakılmıştır.⁴⁹
4. Bazı esirler karşılıksız olarak serbest bırakılmıştır: Ebû Azze, Bedir savaşında esir düşmüş, fakir olup beş kız çocuk babası olduğu için "İslâm aleyhinde konuşmama karşılığında" affedilmiştir. Ancak daha sonra Ebû Azze, Resulullah'a verdiği sözü tutmayıp Mekke'li

⁴⁴ İbn Hişâm, *es-Siretu'n-Nebeviyye*, 1/645; Hamidullah, *Hiz. Peygamberin Savaşları*, çev. Tuğ, 89.

⁴⁵ İbn Hişâm, *es-Siretu'n-Nebeviyye*, 1/645.

⁴⁶ el-Vâkidî, *el-Meğâzî*, 1/15.

⁴⁷ İbn Sa'd, *et-Tabakâtu'l-kubrâ*, 2/22; Süleyman b. Ahmed Ebu'l-Kasım Taberânî, *el-Mu'cemu's-sağîr* (Beirut: el-Mektebetu'l-İslami, 1985), 1/233.

⁴⁸ Müslim, "Cihad", 46.

⁴⁹ İbn Sa'd, *et-Tabakâtu'l-kubrâ*, 2/22.

müşriklerden yana hareket etmiştir.⁵⁰ Hudeybiye’de Mekkeli müşriklerden seksen (80) kişilik silahlı bir grup, Müslümanlara baskın yapacakları sırada Müslümanlar tarafından esir alınıp Resulullah’a götürülmüştür. Hz. Peygamber onları bağışlayıp serbest bırakmıştır.⁵¹ Mekke fethinde Hz. Peygamber genel af ilan etmiş ve şöyle demiştir: “...Bugün size kınama yok. Allah sizi affetsin! O, merhametlilerin en merhametlisidir.”⁵² Huneyn savaşında Müslümanlar, çok sayıda esir elde etmişlerdir. Resulullah kendi payına düşen esirleri bağışlamıştır. Bunun üzerine sahabe de Hz. Peygamber’i örnek alarak esirleri bağışlamışlardır.⁵³

5. İstisnai olarak bazı esirlerin öldürülmesine karar verilmiştir: Bedir’de ele geçirilen yetmiş (70) esirden sadece iki kişinin öldürülmesine karar verilmiştir. Bunlar İslam ve Hz. Peygamber hakkında düşmanlıkta haddi aşmış müşriklerdir.⁵⁴ Bedir Savaşı sonrasında serbest bırakılan Ebû Azze, İslam ve Müslümanlar aleyhindeki faaliyetlerinden dolayı Hz. Peygamber; “Mümin bir delikten iki kere ısırılmaz” diyerek onun öldürülmesini emretmiştir.⁵⁵ Ureynelilerden bir grup Medine’ye gelip İslâm’a girmişler ve daha sonra irtidat etmişlerdir. Ayrıca Müslüman çobanı öldürüp sürüyü de talan ettikleri için haklarında kısas gereği ölüm kararı verilmiştir.⁵⁶ Hz. Peygamber Mekke’nin fethinde büyük af ilan etmiş ancak beş kişiyi bunun dışında tutmuştur. Bu beş isim (Abdullah b. Hatal, Hüveyris b. Nukayz, Mikyes b. Subâbe el-Leysî, Sâre, Ernebe (Kureybe) İslâm’a, Hz. Peygamber’e ve Müslümanlara düşmanlıktan geri durmayan kişilerdir.⁵⁷
6. Esirlerin köleleştirilmesi: Hz. Peygamber savaş sonunda ele geçen esirleri, dönemin savaş hukuku ve şartları gereği mücahitlere dağıtmıştır. Ancak akabinde kendi hissesine düşen esirleri, müşrik bile

⁵⁰ İbn Sa’d, *et-Tabakâtu’l-kubrâ*, 2/18, 43.

⁵¹ İbn Hişâm, *es-Siretu’n-Nebeviyye*, 2/314; Müslim, "Cihad", 133.

⁵² el-Vâkidi, *el-Meğâzî*, 2/835; Ahmed b. el-Huseyn Ebubekir Beyhakî, *es-Sünen* (Kahira: Merkezu’l-hicr li’l-buhûs, 2011), 18/338.

⁵³ İbn Hişâm, *es-Siretu’n-Nebeviyye*, 2/489; İbn Hanbel, *Müsned*, 11/612.

⁵⁴ İbn Hişâm, *es-Siretu’n-Nebeviyye*, 1/300, 644.

⁵⁵ İbn Hişâm, *es-Siretu’n-Nebeviyye*, 2/104; Müslim, "Zühd", 63.

⁵⁶ Müslim, "Kaseme", 9,11.

⁵⁷ İbn Hişâm, *es-Siretu’n-Nebeviyye*, 2/410-411.

olsa çeşitli şekillerde affetmiş, özgürlüğüne kavuşturup azat etmiştir. Hz. Peygamber, hür insanların köleleştirilmesine asla rıza göstermemiş ve vefat ettiği geride azat edilmemiş kendisine ait hiçbir köle ve cariye bırakmamıştır.⁵⁸

4. Kadınlara, Çocuklara, Yaşlılara, Din Adamlarına Karşı Tavır

Hz. Peygamber, savaş şartlarında kadınları hiçbir zaman hedefe ulaşmak için bir araç olarak kullanmamış ve kadınları düşmanlarına karşı açık bir hedef haline getirmemiştir. Uhud savaşına erkeklerin yanında on dört kadın da katılmıştır. Genellikle yaralıları tedavi etme, ordunun su ihtiyacını karşılama gibi lojistik hizmetlerde bulunmuşlardır. Az da olsa bazıları zaruretten dolayı fiilen savaşmışlardır.⁵⁹ Bununla beraber Hz. Peygamber, çocukların da savaşa katılmalarını ilke olarak olumlu görmemiştir. Hatta Uhud savaşı öncesi on beş yaşlarında olan Semüre b. Cündeb ile Râfi' b. Hadîc'e savaşa katılma hususunda izin vermemiştir. Ancak gençler savaşa katılma hususunda ısrarcı davranınca bunun üzerine kendilerine müsaade etmiştir.⁶⁰

Hz. Peygamber, bir seriyyede komutan olan Abdurrahman b. Avf'a şöyle bir uyarıda bulunmuştur: *"Allah için sefere çıkınız ve inkâr eden kişilerle savaşınız. Zalimce davranmayınız, ihanet etmeyiniz ve çocukları öldürmeyin."*⁶¹ Yine Huneyn Gazvesinde Hz. Peygamber şunları söylemiştir: *"Bazı kişilere ne oluyor ki öldürme hırsı onları çocukları dahi öldürmeye seok etmektedir. Şunu unutmayınız ki çocuklar asla öldürülmezler." Resulullah bu uyarıyı üç kez tekrarlayınca Useyd b. Hudayr dedi ki "Ey Allah'ın Resulü! Onlar müşrik çocukları değil mi?" Bunun üzerine Hz. Peygamber şöyle dedi: "Sizin en hayırlılarınız daha önce müşrik çocuğu idi. Her çocuk fitrat üzerine doğar. Daha sonra ailesi onu Hristiyan-*

⁵⁸ Geniş bilgi için bk. Züleyha Karakuş, *Hz. Peygamber'in Köle ve Cariyeleri* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2020), 18-75; Hamza Aktan, "Hz. Peygamber Döneminde Kölelik Olgusu ve İnsan Özgürlüğüne Kur'anî Yaklaşım", *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 16 (2001), 59-79; Zeki Duman, "İslam'ın Köle ve Cariye Sorununa Yaklaşımı", *Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 19/1 (2011), 1-54; Ali Bakkal, "Hz. Peygamber'in Kölelere Verdiği Değer ve İslam'ın Kölelere Bakışı", *Hz. Peygamber ve İnsan Sevgisi*, ed. Musa K. Yılmaz (b.y: y.y, 2007), 221-261; Mehmet Nadir Özdemir, "İnsan Hakları Bağlamında Hz. Peygamber'in Köleliğe Yaklaşımı", *Bilimname* 7/19 (2010), 75-98.

⁵⁹ Buhârî, "Cihad", 61-64; el-Vâkidî, *el-Meğâzî*, 1/267-270.

⁶⁰ el-Vâkidî, *el-Meğâzî*, 1/216.

⁶¹ el-Vâkidî, *el-Meğâzî*, 2/561.

laştırır veya Yahudileştirir."⁶² Görüldüğü gibi Hz. Peygamber, çocukları mutlak olarak masum görmüştür. Düşmanın çocukları olmaları ya da farklı inanca mensup olmaları söz konusu gerçeği değiştirmemektedir

Hz. Peygamber, orduyu Mu'te savaşına uğurlarken onlara şunları tavsiye etmiştir: *"Allah yolunda gaza ediniz. Zulüm yapmayın, haksız yere zimmetinize mal/ganimet geçirmeyin. İnzivaya çekilip mabetlerinde ibadet edenlere dokunmayın. Sadece düşmanınızla savaşınız. Kadınları, çocukları ve yaşlıları öldürmeyin. Ağaçları kesmeyin ve evleri yakmayınız."*⁶³ Hz. Ebubekir Şam tarafında gönderdiği bir seriyyeye şu tavsiyede bulunmuştur: *"Savaşa katılmadıkları sürece yaşlılar, çocuklar, kadınlar, öldürülmez. Ağaçlar kesilmez, binalar yıkılmaz, hayvanlar telef edilmez ve ekinler yakılmaz"*.⁶⁴

Muhammed Hamîdullah, İslâm'ın insana verdiği hürmeti şöyle anlatmaktadır: İslâm'ın Peygamber'i Hz. Muhammed'in yönettiği ettiği savaşlar, geçmişin ve günümüzün savaşları arasında en insani olanıdır. Genellikle Hz. Muhammed'in tertip edip yönettiği savaşlarda bazen kendi ordusundan kat kat fazla düşman ordusuyla savaşmış ve neticede bu harplerden muzaffer olmuştur. Onun kurduğu devlet, küçük bir şehrin dar sokaklarından ibaret olarak başlamış ve on yıl süre içerisinde yaklaşık iki milyon kilometre kareye yaklaşan bir sahada kurulu bir devlete dönüşmüştür. Hz. Peygamber vefat edene kadar yaşanan savaşlarda harp meydanlarında düşman ordusu saflarında öldürülen kişi sayısı yaklaşık iki yüz elli (250) civarındadır. İnsanlık tarihinde insanın kanına, canına verilen bu değer ve hürmetin bir eşine daha rastlanmamıştır.⁶⁵

5. Savaşta Düşman Askerlerine İşkence Yapmak

Hz. Peygamber, ordusuna düşman askerlerine işkence yapılmamasını, insanın onuruna aykırı davranışlardan uzak durulması gerektiğini sık sık tembihlemiştir. Dolayısıyla Hz. Peygamber, özellikle cahiliye döneminde savaşlarda sıkça rastlanan düşman askerlerinin el, kulak, burun vs. azalarını kesme gibi bedene yapılacak her türlü eziyeti yasaklamıştır.⁶⁶ Şu anekdot

⁶² el-Vâkidî, *el-Meğâzî*, 3/905. Ayrıca bk. Müslim, "Cihad", 24; Mâlik b. Enes, "Chad", 8-11; Muhammed b. Yezid el-Kazvinî İbn Mâce, *Sünen*, nşr. Şuayb Arnavut (Beirut: Dâru'r-Risale el-Alemiyye, 2009), "Cihad", 30; Süleyman b. el-Eş'as Ebû Dâvud, *Sünen*, nşr. Şuayb el-Arnaut (b.y.: Dâru'r-risale, 2009), "Cihad", 119.

⁶³ el-Vâkidî, *el-Meğâzî*, 2/258.

⁶⁴ Mâlik b. Enes, "Cihad", 10.

⁶⁵ Hamidullah, *Hz. Peygamberin Savaşları*, çev. Tuğ, 20-21.

⁶⁶ Müslim, "Cihad", 3.

söz konusu dönemin savaş ortamını anlatma açısından önemlidir: Enes b. Nadr Bedir Savaşı'nda bulunamamış ancak Uhud savaşında büyük bir kahramanlık göstermiştir. Enes b. Malik dedi ki *"Biz, Enes b. Nadr'ın cesedinde seksen küsür darbe izi bulduk, kimisi kılıç, kimisi mızrak, kimisi ok yarasıydı. Ayrıca biz onu müşrikler tarafından müsle (işkence) edilmiş; gözü oyulup, burnu ve kulakları koparılmış olarak bulduk. Öyle ki onu kimse tanıyamamıştı. Kız kardeşi halam Rübeyyi' bedenindeki bir beninden veya parmağından tanıdı."*⁶⁷

Hz. Peygamber insanlara ateş ile azap edilmesini yasaklamıştır. Sahabe'nin naklettiğine göre: *"Hz. Peygamber (s.a.v.) bizi Mekke'ye gönderdi ve Kureyş'ten iki kişinin ismini vererek "falanca ve falancayı yakalayabilerseniz onları ateşte yakın" dedi. Hazırlıkları bitirip tam Medine'den ayrılacağımız sırada Hz. Peygamber bizi çağırarak: "Ben size falan ve falanı yakmanızı emretmiştim. Sonra düşündüm ki ateşle yakma cezasını vermek, sadece Allah'a aittir. Onları yakalarsanız öldürünüz (yakmayınız)."*⁶⁸

Kureyş'in hatibi Süheyl b. Amr, Bedir savaşında esir edilmişti. Hz. Ömer onun hakkında şöyle dedi: *"Ey Allah'ın Resulü! Beni bırak, onun ön dişlerinden ikisini sökeyim de bir daha senin aleyhine konuşmaya kalkışmasın."* Hz. Peygamber bunu üzerine şöyle buyurdu: *"Ben dişlerini söktürerek ona işkence yapmam. Yaparsam, Allah da beni aynı azaba uğratar."*⁶⁹ Görüldüğü üzere Hz. Peygamber, esir edilen savunmasız insanlara her türlü işkence edilmesini yasaklamıştır.

6. Mabetlere, Çevreye, Hayvanlara ve Bitkilere Zarar Vermemek

İslam dini, insanları inançlarında özgür bırakmıştır. Savaşlarda kendi ibadethanelerine çekilmiş ve savaşmayan din adamlarına dokunulmaması gerektiğini belirtmiştir. Dini mekanların kutsiyeti şu ayeti kerimede işaret edilmektedir: *"Allah insanların bir kısmını diğeriyle savmasaydı, manastırlar, kiliseler, havralar ve içinde Allah'ın adı çok anılan camiler yıkılıp giderdi..."*⁷⁰

Savaş meydanlarında dahi zaruri durumlar istisna (düşmanın savaş gücünü zayıflatma gibi) hayvanlara zarar vermek yasaklanmıştır. Bununla beraber mecbur kalınmadıkça ağaçlara, bitkilere, ekinlere ve çevreye zarar

⁶⁷ Buhârî, "Megazi", 17, (No: 4048).

⁶⁸ Muhammed b. İsa Tirmizî, *Sünen*, nşr. Beşar Avvad Maruf (Beyrut: Dâru'l-ğarbi'l-islamiyye, 1998), "Siyer", 20, (No: 1571).

⁶⁹ İbn Hişâm, *es-Siretu'n-Nebeviyye*, 1/649. Ayrıca bk. Arslan, "Hz. Peygamber'in Savaşlardaki Tavrı", 6-7.

⁷⁰ Hac, 22/40.

vermek de yasaklanmıştır. Fethedilen bir yeri yıkmak ve yapılara zarar vermek de söz konusu yasaklardandır. Hz. Ebubekir Şam bölgesine gönderdiği bir askeri birliğe şu tavsiyede bulunmuştur: *“Savaşmadıkları sürece yaşlılar, çocuklar, kadınlar, öldürülmez. Ağaçlar kesilmez, binalar yıkılmaz, hayvanlar telef edilmez ve ekinler yakılmaz.”*⁷¹

7. Savaşta Yağma ve Cinsel Saldırı Yapmak

Normal vakitlerde olduğu gibi özellikle savaş ortamlarında da başkalarının malını haksız yere almak, işgal etmek veya yağmalamak caiz değildir. Yine insanların namusuna göz dikmek de aynı şekilde yasaklanmıştır. Hz. Peygamber şunları söylemiştir: *“Yağmalayıp talan eden bizden değildir.”*⁷² Başka bir rivayet ise şunlar nakledilmiştir: *“Askerlerinizin fesat çıkarmasını engelleyin. Çünkü fesat çıkaran hiçbir ordu yoktur ki Allah onların kalbine korku salmasın. Askerlerinizi hıyanet etmekten sakındırım. Çünkü hıyanet eden hiçbir ordu yoktur ki Allah onlara zorluk/güçlük vermesin. Askerinizin zina etmesini yasaklayın. Çünkü zina eden hiçbir ordu yoktur ki, Allah onlara taun/bela musallat etmesin.”*⁷³

8. Savaşta Elde Edilen Ganimetin Dağıtımı

Ganimet, Müslüman olmayanlarla yapılan savaş neticesinde elde edilen her türlü mal ve esir anlamındadır. Müslümanlar ilk önemli ganimeti Bedir savaşı neticesinde elde etmiş ve ganimetin nasıl dağıtılacağı tartışmaları üzerine *“Sana, ganimetlere dair soru sorarlar, de ki: Ganimetler Allah’ın ve Peygamberindir. İnanıyorsanız Allah’tan sakının, aranızdaki münasebetleri düzeltin, Allah’a ve Peygamberine itaat edin”*⁷⁴ ayeti nazil olmuş ve ganimetin nasıl dağıtılacağına bizzat Allah ve Resülü tarafından belirleneceği ifade edilmiştir. Hz. Peygamber, ganimeti savaşa katılanlar arasında hakkaniyete uygun bir şekilde taksim etmiştir. Hatta Bedir ganimetlerinden kıymetli kırmızı bir kumaşın dağıtımı hakkında Hz. Peygamber’i itham edenler olunca *“Hiçbir peygambere ganimete ve millet malına hıyanet yaraşmaz, haksızlığı kim yaparsa kıyamet günü yaptığı ile gelir, sonra haksızlık yapılmadan herkese kazanmış olduğu ödenir”*⁷⁵ ayeti nazil olmuş ve bu hususta hiçbir peygamberin adaletsiz dav-

⁷¹ Mâlik b. Enes, "Cihad", 10.

⁷² Ebû Dâvud, "Hudud", 13, (no: 4391).

⁷³ Ahmed b. Abdillâh b. Ahmed b. İshak Ebu Nuaym el-İsfahânî, *Hilyetu'l-evliyâ ve tabakâtu'l-asfiyâ* (Mısır: Matbaatu's-Saadet, 1974), 1/322; Ebu'l-Hasan Ali b. Muhammed el-Basri Mâverdi, *el-Ahkâmü's-sultâniyye* (Kahire: Daru'l-Hadis, ts.), 80.

⁷⁴ Enfâl, 8/1.

⁷⁵ Âl-i İmrân, 3/161.

ranmayacağı belirtilmiştir.⁷⁶ Hz. Peygamber, ganimet dağıtımını hakkında herkesin hakkını gözetmiş ve Bedir savaşına farklı nedenlerden dolayı bizzat katılmadıkları bazı sahabilere de ganimetten pay vermiştir. Yine Bedir'de şehit olan sahabilerin ailelerine de ganimetten pay verilmiştir.⁷⁷

Hz. Peygamber'in savaşlardaki asıl amacı ganimet elde etmek değildir. Dolayısıyla savaşta hukuki şartlar oluşmadığında ve mülkiyetleri düşman-
da olan malları ganimet olarak almamıştır. Hayber kuşatmasında Yahudilerin çobanı Yesâr el-Habeşî isminde bir köle, güttüğü sürüyle beraber Hz. Peygamber'in yanına gelip Müslüman olmuştur. Ardından Allah'ın Resulü'ne koyunları ne yapması gerektiğini sorunca Resulullah; koyunların emanet olduğunu, sahibine ulaştırması gerektiğini, aksi takdirde Allah'ın bunun hesabını soracağını söyleyince, Yesâr el-Habeşî sürüyü savaşan askerlerin içerisinde sağlam bir şekilde çıkarıp sahibi olan Yahudi'ye teslim etmiştir.⁷⁸

Hz. Peygamber ganimetleri, bir kamu hakkı olarak görmüş ve dolayısıyla söz konusu malı haksızca zimmetine geçirenleri sert bir dille uyarmıştır. Hayber savaşında basit bir ganimet malını zimmetine geçirenin cenaze namazını kılmamış ve bu hususta bazılarını da şiddetli azap ile tehdit etmiştir.⁷⁹ Hz. Peygamber, ganimet mallarından payına düşenden sadece zaruri ihtiyaçlarını giderecek kadar almıştır. Onun sade ve mütevazî bir yaşam sürmesi bunun en somut delilidir. Ayrıca vefat ettiği vakit geride bir katır, silâhı ve biraz sadaka arazisi dışında miras bırakmamıştır. Hatta Hz. Peygamber, zırhını aldığı borç mukabilinde bir Yahudi'ye rehin olarak bırakmıştır.⁸⁰

Sonuç

Hem tarih boyunca hem de modern dünyamızda yapılan savaşların insan ve çevre üzerinde yıkıcı sonuçları olmuştur. Savaşların etkisi, sadece muharip güçler arasında savaş meydanlarıyla sınırlı kalmamıştır. Kadınlar, çocuklar, yaşlılar, hastalar, engelliler gibi savaşmayan kesimler de savaşın olumsuz tesirinden fazlasıyla nasiplerini almışlardır. Hatta özellikle modern dönemlerde kullanılan kimyasal silahlar, her canlıyı yok ettiği gibi

⁷⁶ el-Vâkidî, *el-Meğâzî*, 102.

⁷⁷ el-Vâkidî, *el-Meğâzî*, 1/101-104.

⁷⁸ el-Vâkidî, *el-Meğâzî*, 2/649.

⁷⁹ el-Vâkidî, *el-Meğâzî*, 2/281.

⁸⁰ İbn Sa'd, *et-Tabakâtu'l-kubrâ*, 2/314-17.

çevre ve doğal tabiata da büyük zararlar vermektedir. Maalesef savaşlarda neredeyse herhangi hukuki ve ahlaki kural veya manevi bir değer yokmuş gibi davranılmaktadır. Halbuki hayatın her alanıyla ilgili söz sahibi olan İslam dini, savaş hakkında da belli ilke ve kurallar koymuştur. Kur'an ve Hz. Peygamber'in sünneti tarafından ortaya konan savaş ahlakıyla ilgili insani prensiplerin seviyesine maalesef en uygar dünyamız dahi yaklaşamamıştır.

Hz. Peygamber, kendi döneminde Müşrik, Yahudi ve Hristiyanlarla yaptığı savaşların hiçbirisinde savaşı başlatan taraf olmamıştır. O, hep inanç özgürlüğünü temin etmek, barışı ve huzuru sağlamak için mücadele etmiştir. Bizzat Hz. Peygamber'in bizzat iştirak ettiği savaşların ekseriyeti, İslam'ı ve Müslüman toplumu korumak için yapılan müdafaa savaşlarıdır. Katıldığı savaşların gerekçeleri; düşman tarafından sulh ve barışın ihlal edilmesi, İslam devletinin varlığının ortadan kaldırılmak istenmesi veya düşmanın yürüklükte olan akit ve sözleşmelere muhalif hareket ederek Müslümanlara tuzaklar kurması şeklinde belirtilebilir. Hz. Peygamber, sırf ganimet elde etmek ve zorla bir inancı dayatmak için savaşmamıştır. O, savaşta hedefin meşruiyetine mutlaka riayet etmiştir. Savaş meydanında hukuki ve ahlaki çerçeveye riayet edilmesi gerektiğini belirtmiş ve bu hususlarda haddi aşan askerlerini uyarmıştır. Hz. Peygamber, insanları iman etmeye zorlamadığı gibi savaşa katılmaya da zorlamamıştır. Müminleri, Allah yolunda cihat etmeye teşvik etmiş ve mazeretsiz olarak savaşa katılmayanlara karşı sadece manevi müeyyideler uygulamıştır.

Hz. Peygamber'in katıldığı savaşlarda söz konusu dönemin savaş kuralları gereği Müslümanlar tarafından da esirler alınmıştır. Ancak, esirlere insan onuruna aykırı herhangi bir işkence yapılmamıştır. Esirlerin bir kısmı bağışlanarak serbest bırakılmıştır. Bazıları, Müslümanlara okuma yazma öğretme karşılığında serbest bırakılmıştır. Fidyeye veya Müslüman esirler mukabili serbest bırakılanlar da olmuştur. İstisnai olarak öldürülmesine karar verilen çok az kişi de olmuştur. Ancak bunlar, Hz. Peygamber ve İslam'a düşmanlık etmede sınır tanımayan veya işledikleri cinayetler neticesinde kısas sonucu öldürülenlerdir. Hz. Peygamber savaş şartları gereği kendi hissesine düşen esirleri, müşrik dahi olsa çeşitli yollarla affetmiş, özgürlüğüne kavuşturup azat etmiştir. Hür insanların köleleştirilmesine asla rıza göstermemiş ve vefat ettiğinde geride azat edilmemiş kendisine ait hiçbir köle ve cariye bırakmamıştır.

Hz. Peygamber, ordusuna özellikle cahiliye döneminde savaşlarda düşman askerlerine yapılan el, kulak, burun vs. azalarının kesilmesi gibi her türlü işkence (müsle) yapmayı yasaklamıştır. Yine savaşlarda kadın ve çocukların hedef haline getirilmemesini, farklı dinlere mensup ve mabetlerinde ibadet eden din adamlarına, yaşlılara ve muharip olmayan kimselerin öldürülmemesi gerektiğini tembihlemiştir. Bununla beraber hayvanlara, ziraî ürünlere, ağaçlara ve binalara zarar vermeyi de yasaklamıştır. Hz. Peygamber, normal vakitlerde olduğu gibi özellikle savaş ortamlarında da başkasının malını haksız yere ele geçirmeyi ve askerlerin kamuya ait bir malı kendi hesabına geçirmelerini şiddetle yasaklamıştır.

İslam dini, hayatımızın her alanıyla alakalı dünya ve ahiretimizi imar edecek hayati ve evrensel ilkeler vazettiği gibi savaş hukuku ve ahlakıyla ilgili de insani ve ulvi prensipler ortaya koymuştur. Günümüzde en uygar dünya olarak kabul edilenler dahi, alemlere rahmet olarak gönderilen Hz. Peygamber'in savaş hukuku ve ahlakıyla alakalı ortaya koyduğu yüce ahlakın seviyesine ulaşamamıştır. Başta modern dünyamızda olmak üzere birbirleriyle savaşan devlet ve milletlerin, İslam'ın cihan şümül ahlaki ilke ve prensiplerine ne kadar muhtaç olduğu aşikardır.

Kaynakça

- Tolstoy, Lev. *Savaş ve Barış*. çev. Zeki Baştımar ve Nazım Hikmet Ran. b.y.: Can Yayınları, ts.
- wikipedia, <https://tr.wikipedia.org>. "Vikipedi Özgür Ansiklopedi". Erişim 27 Temmuz 2024.
https://tr.wikipedia.org/wiki/%C3%96l%C3%BC_say%C4%B1s%C4%B1na_g%C3%B6re_sava%C5%9Flar_listesi
- AA, <https://www.aa.com.tr/tr>. "Anadolu Ajansı". Erişim 27 Temmuz 2024.
<https://www.aa.com.tr/tr/dunya/gazdede-cocuk-ve-kadin-olumleri-rusya-ukrayna-savasindakinin-6-katini-asti/3145685>
- el-Butî, Muhammed Said Ramazan. *Fikhu's-sireti'n-nebeviyye*. Dımaşk: Daru'l-Fikr, 10. Basım, 1991.
- Hattâb, Mahmud Şit. *er-Resûlu'l-kâid*. Bağdat: Mektebetu'l-Hayat, 2. Basım, 1960.
- Mâlik b. Enes, el-Medenî. *Muvatta*. nşr. Muhammed Fuad Abdulkaki. Beyrut: Dâru İhyâi't-Turâsi'l-Arabî, 1985.
- Arslan, İhsan. "Hz. Peygamber'in Savaşlardaki Tavrı". *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 8/39 (2015), 1041-1051.
- Soycan, Mustafa. "Hz. Peygamber'in Savaşlarının Ahlaki Boyutu". *İhya Uluslararası İslam Araştırmaları Dergisi* 8/1 (2022), 475-510.

- Buhârî, Muhammed b. İsmail el-. *el-Câmiu's-Sahîh*. nşr. Mustafa Dîb el-Buğâ. 6 Cilt. Beyrut: Daru İbni Kesir, 1987.
- Müslim, Ebu'l-Hasan el-Kuşeyrî en-Nisâbü'rî. *Sahîh*. nşr. Muhammed Fuad Abdülbaki. 5 Cilt. Beyrut: Dâru İhyâi Turâsi'l-Arabi, ts.
- el-Vâkidî, Muhammed b. Amr el-Medeni Ebu Abdullah. *el-Meğâzî*. 3 Cilt. Beyrut: Daru'l-A'lemî, 1989.
- İbn Hişâm, Ebu Muhammed Abdülmelik b. Hişâm b. Eyub el-Himyeri. *es-Siretu'n-Nebeviyye li İbn Hişâm*. 2 Cilt. Mısır: Matbaatu Mustafa el-Bâbî el-Halebî, 2. Basım, 1955.
- Komisyon. *Kur'ân Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir*. 5 Cilt. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2023.
- İbn Sa'd, Ebû Abdillâh Muhammed el-Haşimî el-Basrî el-Bağdadî. *et-Tabakâtu'l-kubrâ*. 8 Cilt. Cilt. Beyrut: Dâr Sâdir, 1968.
- Akıncı, Ahmet. *İslam Hukukuna Göre Savaşta Uygulacak Kurallar*. Bursa: Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2007.
- Çiğdem, Recep. "Savaş Hukuku ve Ahlakı (İnsancıl Hukuk)". *Uluslararası Yanlış Algılar ve Doğru İslâm Sempozyumu Tebliğleri*. ed. Kasım Şulul ve dğr. 395-410. Şanlıurfa: Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, 2016.
- Özdemir, Ahmet. *İslam Devletler Hukukunda Uluslararası Kamu Düzeninin Savaş Yolu İle Sağlanması*. Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2008.
- Hamidullah, Muhammed. *Hz. Peygamberin Savaşları ve Savaş Meydanları*. çev. Salih Tuğ. İstanbul: Yağmur Yayınevi, 3. Basım, 1981.
- İbn Hanbel, Ahmed b. Muhammed. *Müsned*. 50 Cilt. Cilt. Beyrut: Müessesetu'r-Risâle, 1. Basım, 2001.
- İbn Kesir, Ebu'l-Fidâ' İmâdüddîn İsmâil b. Şihâbiddîn. *el-Bidâye ve'n-nihâye*. yy.: Dâru İhyâi't-Turâsi'l-Arabiyye, 1988.
- Taberânî, Süleyman b. Ahmed. *el-Mu'cemu'l-kebrî*. 25 Cilt. Cilt. Kahire: Mektebetu İbn Teymiyye, 1983.
- Taberânî, Süleyman b. Ahmed Ebu'l-Kasım. *el-Mu'cemu's-sağîr*. 2 Cilt. Cilt. Beyrut: el-Mektebetu'l-İslami, 1985.
- Beyhakî, Ahmed b. el-Huseyn Ebubekir. *es-Sünen*. 22 Cilt. Cilt. Kahira: Merkezu'l-hicri li'l-buhûs, 2011.
- Aktan, Hamza. "Hz. Peygamber Döneminde Kölelik Olgusu ve İnsan Özgürlüğüne Kur'anî Yaklaşım". *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 16 (2001), 59-79.
- Bakkal, Ali. "Hz. Peygamber'in Kölelere Verdiği Değer ve İslam'ın Kölelere Bakışı". *Hz. Peygamber ve İnsan Sevğisi*. ed. Musa K. Yılmaz. 221-261. b.y: y.y, 2007.
- Duman, Zeki. "İslam'ın Köle ve Cariye Sorununa Yaklaşımı". *Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 19/1 (2011), 1-54.
- Karakuş, Züleyha. *Hz. Peygamber'in Köle ve Cariyeleri*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2020.

- Özdemir, Mehmet Nadir. "İnsan Hakları Bağlamında Hz. Peygamber'in Köleliğe Yaklaşımı". *Bilimname* 7/19 (2010), 75-98.
- Ebû Dâvud, Süleyman b. el-Eş'as. *Sünen*. nşr. Şuayb el-Arnâvut. 7 Cilt. Cilt. b.y.: Dâru'r-risale, 2009.
- İbn Mâce, Muhammed b. Yezid el-Kazvinî. *Sünen*. nşr. Şuayb Arnâvut. 5 Cilt. Beyrut: Dâru'r-Risale el-Alemiyye, 2009.
- Tirmizî, Muhammed b. İsa. *Sünen*. nşr. Beşar Avvad Maruf. 6 Cilt Cilt. Beyrut: Dâru'l-ğarbi'l-islamiyye, 1998.
- Ebu Nuaym el-İsfahânî, Ahmed b. Abdillâh b. Ahmed b. İshak. *Hilyetu'l-evliyâ ve tabakâtu'l-asfiyâ*. 10 Cilt. Cilt. Mısır: Matbaatu's-Saadet, 1974.
- Mâverdî, Ebu'l-Hasan Ali b. Muhammed el-Basri. *el-Ahkâmu's-sultâniyye*. Kahire: Daru'l-Hadis, ts.